

YAŞLI BAKIM HİZMETLERİ

1.Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Tarihçesi

Yaşlıların toplum içindeki statüleri, toplumun uygarlık düzeyinden çok geleneklerine ve kültürüne göre değişir. Uygar toplumlarda yaşlıların statüleri önemli farklılıklar gösterir. Eski zamanlarda savaşlar, salgın hastalıklar ve kıtlıklar nedeniyle gençler arasında ölüm oranı yüksekti. Sonuçta çok az kişi yaşlanabilecek kadar yaşayabilmekteydi.

Tarihte Yunan toplumuna baktığımızda yaşlılarda büyük bir canlılık görülür. filozoflar, tarihçiler ve şairler 60 ve daha fazla yaşlara kadar yaşarlar. Roma İmparatorluğu'nda ise yaşlılar Eski Yunandan daha iyi statüdedirler. Yaşamın her alanında yaşlılara saygılı davranılırdı.

ABD' de 17. yüzyılın başından itibaren muhtaç, bakımsız, kimsesiz çocuk, hasta ve yaşlıların korunması, bakılması üzerinde durulmuş, Yeni Dünya' ya göç eden çeşitli ülkelerin insanları kendi bölgelerindeki çalışmalardan yararlanarak bu gruplara daha iyi hizmet götürmeye başlamışlardır. Doğu toplumları geleneksel özelliklerini günümüzde de sürdürmektedir. Doğu toplumlarında yaşlıların statüsü, herhangi bir batı toplumundakinden yüksektir. Tarih boyunca yaşlılar ile ilgili hizmetler dinsel ve kültürel düşünce hareketleri ile toplumdaki refah düzeyine göre gelişmiştir. Almanya'da ilk kez 7. yüzyılda göçmenlerin de yer aldığı bir yaşlı bakımevi kurulmuştur. Sosyal refah hizmetlerinin uluslararası çalışmaları ilk kez 19. yüzyıl ortalarında başlamış, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da güçlenmiştir

2. Türk Toplumunda Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Tarihçesi

Türk toplumunda her devirde kimsesiz çocuk, özürlü, muhtaç, güçsüz ve yaşlılara yardım edildiği ve toplumsal korumaya alındıkları çok eski kurumların varlıklarından anlaşılmaktadır.

Anadolu'da yaşlılıkla ilgili hizmetlerin 2.yüzyılda Selçuklular zamanında başladığı bilinmektedir. Sivas'ta Rehaoğulları döneminde 1100 yılında Dârü'l-reha (huzurevi), Musul'da Erbil Atabeyi Mezaferettin Ebu Zayid Gökbürü tesisleri, Memlûk'larda Kahire'de Seyfettin Kalavun tesisleri ve hastanesi açılmıştır. İlk sistemli kurumsal çalışma II. Abdülhamit'in girişimleriyle başlamıştır. 1868 yılında kurulan Darülaceze, Osmanlılar döneminde kurulan ve günümüze kadar yaşayan kurumlardan birisidir.

Cumhuriyet döneminde yaşlılara bakım ve yardım görevi 1930 yılında çıkarılan 'Belediyeler Kanunu'nun 15. maddesinin hükümleri gereğince belediyelere verilmiştir. 1963 yılında çıkarılan 275 Sayılı Kanunla Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Bu tarihten itibaren yaşlılarla ilgili hizmetleri yürütme görevi devlet tarafından üstlenilmiştir. 1968 yılında çıkarılan 1005 Sayılı Kanunla İstiklal Madalyası olanlara aylık bağlanmış, 2022 Sayılı Kanunla da 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması kabul edilmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) yaşlılık hizmetleri toplumsal güvenlik başlığı altında ele alınmış ve üç odakta toplanmıştır. Birinci odakta huzurevlerinin yapılması, mevcutlarının geliştirilmesi ve bu hizmetlerin sosyal hizmetler kurumunca tek elden yürütülmesi. İkinci odakta Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının huzurevlerine ilişkin yatırımlarının hızlandırılması. Üçüncü odakta ise, özel girişimcilerin huzurevleri vb. hizmetlere özendirilmesi ele alınmıştır.

1997 yılında 38 huzurevinde hizmet verilmekte iken, 1998 yılında 46 huzurevinde hizmet verilmekteydi. Huzurevi hizmetlerinin zamanla niceliğinin yanı sıra niteliğinde de önemli değişiklikler olmuştur. Huzurevi bakımı gerektirmeyen, kendi evlerinde yalnız yaşayan ya da ailesi ile birlikte yaşayan ve yaşlılığı nedeniyle giderek azalan çevresel ilişkilerini güçlendirmek isteyen, yalnızlık duyan yaşlıların gündüzleri bir araya gelerek yaşlıları ile birlikte olabilecekleri ve çeşitli sosyal, kültürel, sanatsal etkinliklere katılabilecekleri yaşlı danışma merkezleri oluşturulmuştur

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) yaşlı hizmetlerinde kurum bakımı dışındaki hizmetlere de ağırlık verilmiştir. Yaşlı dayanışma merkezlerinin sayılarının artırılması ve evde bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması vurgulanmıştır.

3. Yaşlılıkta Sunulan Hizmetler

Sosyal hizmet alanlarından biri olan yaşlı hizmetleri; yaşlı sorunlarını çözmeyi, ihtiyaçlarını karşılamayı, yaşlı iyiliğine yönelik bütün hizmetleri mevzuat, program ve politikaları kapsayan bir alandır.

Yaşlanma süreci insanın var olmasından bu güne kadar olmasına rağmen dünyadaki ekonomik, teknolojik, sosyal ve tıbbi gelişmeler yaşlılığı bir sosyal sorun olarak ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle ülkeler, yaşlanma ile ortaya çıkan sorunları en aza indirmek ve sosyal sorunu çözümlmek için çalışmalar yapmaktadır.

A. Dünyada Yaşlıya Sunulan Hizmetler

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 1982'de Viyana'da yapılan ilk "Dünya Yaşlanma Asamblesi" nde yaşlanma süreci özellikleri ve sorunları ele alınmıştır. Asamblede "Bağımsızlık, Katılım, Bakım, Kendini Gerçekleştirme, İtibar" başlıkları altında sıralanan ilkeler, tüm dünyada yaşlanma konusunda düşünce ve planlama sürecine yol göstermiştir.

1999 Uluslararası Yaşlılar Yılı çalışmalarında yaşlanma konusunun tüm sektörlere dâhil edilmesi, yaşamın tüm aşamalarında olanakların artırılması, sorunun dünya çapında fark edilmesi, araştırma ve politik eylemlerin artırılması sağlanmıştır.

2. Dünya Yaşlılar Asamblesi"ne dek geçen yirmi yılda, küresel yaşlanmanın kalkınma sürecine katılabilmesi için yaşlanmaya ilişkin politikaların, saptanan rehber ilkeler doğrultusunda, yaşamın her alanında kalkınmaya yönelik, toplumu bütüncül olarak ele alan bir bakış açısına gereksinim duyulmuştur

Madrid'de toplanan İkinci Dünya Yaşlılar Asamblesi'nde hazırlanan Yaşlanma–2002 Uluslararası Eylem Planı;

- Bütün insan hakları ve temel özgürlüklerin yaşlılara tanınması ve gerçekleştirilmesi,
- Yaşlı yoksulluğunun bitmesi, yaşlıların güvenle yaşlanması,
- Yaşlıların toplumun ekonomik, politik ve sosyal yaşamlarına tam ve etkili olarak katılması,
- Yaşam boyu öğrenme, toplum olanaklarına erişme fırsatlarının yaşamın ileri yıllarında da sağlanması, bireysel gelişme, kişisel tatmin ve iyi olma durumunun sürdürülmesi,
- Yaşlıların ekonomik, sosyal, kültürel, vatandaşlık ve siyasi haklara sahip olması,
- Yaşlılara karşı her türlü şiddet ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması,
- Yaşlılarda cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılarak eşitliğin sağlanması,
- Sosyal kalkınma için aile, kuşaklar arası bağlılık, dayanışma ve ilişkilerin öneminin kavranması,
- Yaşlılara her türlü sağlık hizmetleri, destek ve sosyal koruma sağlanması,
- Planın uygulanması için yaşlılar ile hükümet, sivil toplum, özel sektör işbirliğinin kolaylaştırılması,
- Yaşlanmanın bireysel, sosyal ve sağlık yönlerine ilişkin araştırmalar yapılması, bilgi ve becerilerin artması, teknolojiyen yararlanması,
- Yaşlananları etkileyen konularda, bireylerin seslerini duymalarının sağlanması gibi insanların ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmeyi hedefleyen amaçlar ve taahhütler içermektedir.

1999 yılı Birleşmiş Milletler Örgütü'nce "Uluslararası Yaşlılar Yılı" olarak ilan edilmiştir. Yaşlanma sorununun küresel düzeyde fark edilmesini sağlamak amacıyla 1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü kutlanmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinde yaşlıya sunulan hizmetler sosyal koruma alanı içinde yer almakta, toplumdaki değişmelere paralel olarak ele alınmaktadır. Bu ülkelerde yaşlı hizmetlerinde kurum bakımından ziyade kendi ortamlarında yaşlıya hizmet götürmek anlayışı benimsenmektedir. Bu nedenle son zamanlarda yapılan hizmetler, yaşlının kendi ailesinin yanında kalması ve kendi ortamına hizmet götürülmesine yöneliktir. Almanya'da yasalar, yaşlı yakınlarını yaşlı bakımından sorumlu tutarak kendi evinde kalmasını desteklemiştir.

Evinde yalnız yaşayan ve yakını olmayan yaşlılara tedavi, bakım ve refakat olanakları sunulmakta ve ayrıca tamamen bakıma muhtaç olan yaşlılara da kurum bakımı hizmeti verilmektedir. Amerika'da ise yaşlılara daha çok kurum bakımı şeklinde hizmet götürülmektedir.

Dünyada yaşlıya sunulan hizmetler bakım ve tedavi gibi görünse de yaşlının ekonomik ve sosyal hayatını destekleyici hizmetler de söz konusudur. Yaşlı nüfusunun ekonomik açıdan rahat olması için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca yaşlılara sosyal yaşamı destekleyici tatil, gezi gibi imkânlar da sunulmaktadır.

Kanada’da ilerlemiş yaştakiler toplumda söz sahibi olmaktadır. 65 yaş ve üzeri yerleşim izni almış her Kanada vatandaşı yaşlılık sigortası almaya hak kazanır. Ek finansal desteğe ihtiyacı olanlar, yaşlılık sigortası yanında, aylık gelirlerine bağlı olarak bir garantili ek yardım alırlar. Evde yardıma ihtiyacı olanlara alışveriş, ev işleri, yemek, pazara çıkma para işleri ve kişisel bakım gibi destek hizmetler sunulmaktadır.

B. Türkiye’de Yaşlıya Sunulan Hizmetler

Ülkemizde yaşlılar anayasa teminatı altındadır. Anayasamızın 61. maddesine göre; “ Yaşlılar devletçe korunur, yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.” denmektedir.

Günümüzde çekirdek ailenin ön plana çıkması yaşlının aile içindeki statüsünü değiştirmiştir. Dolayısıyla yaşamlarını tek başlarına sürdürmeleri zorlaşan yaşlılar için “kurumsal bakım modeli” aile desteğinin yerini almaya başlamıştır. Huzurevleri, kurumsal bakım modeli çerçevesinde, yaşlının barınmasının sağlanması, dinlenmesi ve birincil ihtiyaçlarının (yemek, ilaç alımı vb.) zamanında karşılanması amacıyla kurulmuştur. Bugün değişen koşullar sonucunda verilen hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesi de artmıştır.

Kurumsal bakım modelinin alternatifi olarak yaşlının onuru ve saygınlığını koruyacak, yaşadığı ortamda ihtiyacı olan hizmetleri almasını sağlayacak modeller önerilmektedir.

Türkiye’de yaşlıya sunulan hizmetler;

- Devlet tarafından sunulan hizmetler,
- Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetler,
- Özel sektörün sunduğu hizmetler,
- Ailenin verdiği hizmetler şeklinde sıralanabilir

Devlet Tarafından Verilen Hizmetler: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu ile (korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, sakat ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamakla) görevlendirilen SHÇEK Genel Müdürlüğü, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre koşullarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine, ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olan sosyal hizmetleri, yaşlı vatandaşlarımıza huzurevleri ile huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri aracılığıyla götürmektedir.

Kanun’un 10. Maddesinin (f) fıkrası ile kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı;

- Sosyal ve ekonomik yoksulluk içinde bulunan yaşlıların tespiti, bakımı ve korunmaları ile ilgili hizmetleri düzenlemek, takip etmek, koordinasyon sağlamak, denetlemek,
- Yaşlılara yönelik huzurevi ile benzer nitelikteki sosyal hizmet kuruluşlarının yurt sathında dengeli ve ihtiyaçlara dayalı olarak kurulması ve belirli program çerçevesinde yaygınlaştırılması ile ilgili faaliyetleri planlamak, uygulamak ve yürütülmesini takip ve koordine etmek,
- Yaşlıların toplum içinde korunması ile ilgili faaliyetleri düzenlemek ve yürütülmesini sağlamak,
- Kamu kuruluşları ile gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerince yaşlı kuruluşlarının açılmaları, çalışmaları ve denetlemeleri ile ilgili esasları belirlemek, rehberlik etmek, uygulamayı takip, koordine etmek ve denetlemekle görevlendirilmiştir.

İlgili yasanın öngördüğü esaslar doğrultusunda yaşlıya yönelik var olan hizmetlerin iyileştirilmesi ve yeni hizmetlerin başlatılması çalışmaları;

- SHÇEK Huzurevleri ile Huzurevi YB ve RM Yönetmeliği,
- Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakımevleri Yönetmeliği,
- Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik olmak üzere üç yönetmelik çerçevesinde yürütülmektedir.

Yerel Yönetimlerin Sunduğu Hizmetler: Belediyeler Yasasınının 127. Maddesi, 1580 Sayılı Belediye Kanununun 1. Maddesine göre beldenin ve belde halkının mahalli nitelikteki müşterek ve medeni ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü kamu tüzel kişisidir. Belediyelerin sosyal yardım görevleri kapsamında yaşlılara yönelik görevleri de bulunmaktadır. Bu görevler 3030 Sayılı Kanunda hüküm bulunmadığı hâllerde ise belediyelerin tabi olduğu 1580 Sayılı Kanunun 15. maddesininin 34, 45, 57, 69, 71. fıkralarında yer almıştır.

Bu çerçevede belediyeler, yardıma muhtaç olan yaşlıların barınması için huzurevi yapmak, ücretsiz muayene ve ilaç yardımı yapmak, gıda, yakacak, belediye otobüslerinden ücretsiz veya indirimli yararlanmalarını sağlamak gibi görevleri yerine getirmektedir. Ekonomik ve kültürel olarak gelişmiş belediyeler ise seminer ve poliklinik hizmetleri, aşevinden evlere yemek dağıtımı, para yardımı, ambulans ile evden alınarak sağlık hizmeti verilmesi, cenaze hizmetlerinin verilmesi, özel gün kutlamaları, sinema ve tiyatro faaliyetleri düzenlenmektedir.

Özel Sektörün Sunduğu Hizmetler: Özel sektör “Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakımevleri Yönetmeliği” çerçevesinde yaşlı bakım hizmetleri vermektedir.

Ailelerin Verdiği Hizmetler: Yaşlının gayri resmi olarak bakımı, özellikle kırsal kesimde aileden bir kişinin bakması ile mümkün olmaktadır. Bu kişi genellikle yaşlının eşi, kızı, gelini, yeğeni, torunu olmakta, çoğunlukla da kadınlar bakımı üstlenmektedir. Özellikle yaşlanma ile ilgili kaygıları olan ve yaşlandıklarında kendilerine bakamayacaklarını düşünen kadın yaşlılar özel olarak planlanan evlerde yaşamaya daha olumlu bakmaktadır.

Türkiye’de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşlar	Huzurevi Sayısı	Kapasite	Bakılan Yaşlı Sayısı
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Huzurevleri	107	11717	10692
Diğer Bakanlıklara Bağlı Huzurevleri	2	566	566
Belediyelere Ait Huzurevleri	20	2013	1409
Dernek Ve Vakıflara Ait Huzurevleri	31	2556	1789
Azınlıklara Ait Huzurevleri	7	920	644
Özel Huzurevleri	130	6422	4495
TOPLAM	297	24194	19596